

Jolanta E. Kowalska*

Barbara Pędraszewska**

<https://doi.org/10.18778/8331-324-5-16>

Sport i sztuka – ku wszechstronnemu kształceniu pięknego człowieka

Streszczenie. Jednym z elementów wszechstronnego kształcenia jest wychowanie estetyczne, traktowane jako ogół świadomych oddziaływań na człowieka i jego działań w celu uwrażliwienia go na piękno, dobro i prawdę, a także osiągnięcia rozwoju aktywności twórczej, ekspresji i umiejętnego odbioru sztuki poprzez kontakt z różnymi jej dziedzinami. Sport dostarcza wielu doznań oraz inspiracji twórczych artystom, którzy mogą doświadczać tym samym podwójnych emocji – tych związanych z pięknem ciała i wysiłkiem sportowca, rywalizacją sportową, jak i wyrazem artystycznym w różnych dziedzinach sztuki, tj.: literatura, malarstwo, rzeźba, muzyka, film czy współczesne formy audiowizualne.

W artykule autorki podejmują próbę wskazania przykładów takiej inspiracji sportem u wybranych artystów w różnych dziedzinach sztuki, wskazując tym samym na znaczący związek sportu i sztuki we wszechstronnym rozwoju pięknego, wrażliwego na drugiego, człowieka.

Słowa kluczowe: sport, sztuka, igrzyska olimpijskie

Sport and Art – Towards Comprehensive Education of a Beautiful Human

Abstract. One of the elements of comprehensive education is aesthetic education, treated as the totality of conscious influences on human and their actions in order to sensitise them to beauty, goodness and truth, as well as to achieve the development of creative activity, expression, and skilful reception of art through contact with its various fields. Sport provides a lot of emotions and creative inspiration for artists who can experience double emotions – those related to the beauty of the body and the athlete's effort, sports competition, as well as artistic expression in various fields of art, i.e.: literature, painting, sculpture, music, film or contemporary audiovisual forms.

* Jolanta E. Kowalska – dr hab., prof. UŁ, Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk o Wychowaniu, Centrum Kształcenia Pedagogów Sportu, Al. Rodziny Scheiblerów 2, 90-128 Łódź, e-mail: jolanta.kowalska@now.uni.lodz.pl

** Barbara Pędraszewska – dr, Akademia Wychowania Fizycznego im. Józefa Piłsudskiego w Warszawie, Wydział Wychowania Fizycznego, Katedra Turystyki i Rekreacji, ul. Marymoncka 34, 00-968 Warszawa, e-mail: barbara.pedraszewska@awf.edu.pl

In the article, the authors attempt to indicate examples of such inspiration with sport in selected artists in various fields of art, thus pointing out the significant relationship between sport and art in the comprehensive development of a beautiful, sensitive to others human beings.

Keywords: sport, art, olympic games

Wstęp

Pierwsze wzmianki świadczące o związku sportu ze sztuką odnajdujemy już w starożytności, a przede wszystkim w Grecji i Rzymie, co poświadczają rzeźba, rysunek, literatura i muzyka z tamtego okresu. Jak podkreślają Ireneusz Bittner i Adam Bryk, „wyróżniki fizyczne ciała egzystowały w świadomości twórców z różnych epok i zajmowały w niej poczesne miejsce, skoro decydowali o pozostawieniu pisanego o nich świadectwa”¹. Oficjalne towarzyszenie zawodom sportowym konkursów sztuki miały na celu – jak wskazuje Anna Hryniewiecka – „wprowadzić człowieka w świat kultury, kształtować określony system wartości, wzorów, norm i zachowań składających się na pełny wymiar jego życia”². Sport dostarczał wielu emocji oraz inspiracji twórczym artystom, którzy mogli doświadczać tym samym podwójnych emocji – tych związanych z pięknem ciała i wysiłkiem sportowca, rywalizacją sportową, jak i wyrazem artystycznym w różnych dziedzinach sztuki, tj.: literatura, malarstwo, rzeźba, muzyka i film. Czy współcześnie wciąż możemy traktować sport jako inspirację twórczą dla artystów, jako tę dziedzinę, z której sztuka czerpie wzory z tradycji antycznych, zrodzonych w różnych epokach i systemach społecznych? Wydaje się, że tego problemu nie da się rozstrzygnąć bez wskazania związku między sportem, sztuką a wszechstronnym kształceniem człowieka i jego duchowej harmonii, o czym świadczyć może inspiracja artystów różnych dziedzin wybranymi obliczami sportu.

Sport inspiracją twórczą dla artystów różnych dziedzin sztuki

Ciało ludzkie jako symbol życia, jako – jak podkreśla Hryniewiecka – „podłoże podświadomości, instynktu, wszelkich dążeń, potrzeb, problemów egzystencjalnych zawsze przyciągało uwagę artystów. Było tematem dla malarstwa, grafiki, rysunku, rzeźby, teatru, baletu, w różnych okresach i różnych kulturach”³. Za ojczyznę rywalizacji sportowej w obecnym znaczeniu tego słowa uważana jest starożytna Hellada. Kraj, w którym wysoko rozwinięta kultura, nauka i sztuka odegrały znaczącą rolę w historii kultury europejskiej. System wychowawczy w Atenach odnosił się do tych ideałów i nosił nazwę *kalokagathia*, co w greckim języku

¹ I. Bittner, A. Bryk, *O sporcie i kulturze fizycznej poezji i medycynie czyli o etosie ciała ludzkiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2003, s. 63.

² A. Hryniewiecka, *Znaczenie sportu i sztuki w kształtowaniu osobowości człowieka*, „Wychowanie Fizyczne i Sport” 1991, nr 3, s. 53.

³ Tamże, s. 60.

oznaczało *kalos* – piękny, *agathos* – dobry⁴. Priorytet ciała w wychowaniu nadał to całej kulturze greckiej do tego stopnia, że objął sferę twórczości intelektualnej, artystycznej oraz duchowej, odwołując się do literatury, sztuki i teatru. Sprawdzianem dla osiągniętej sprawności fizycznej były zawody sportowe tzw. *agones*, organizowane ku czci bogów. Do programu igrzysk, oprócz zmagani czysto sportowych, wchodziły przedstawienia teatralne, występy poetyckie i muzyczne. Towarzyszące agonom sztuka, poezja i muzyka wzmacniały religijną rolę sportu i zarazem spełniały założenia *kalokagathii*. Zwycięzcy igrzysk, oprócz wieńca laurowego, mieli prawo do posągu wystawionego na ich cześć w Olimpii⁵.

Wybitni rzeźbiarze tej epoki, jak Fidiasz, Myron z Eleutherae czy Poliklet, wystawiali wspaniałe dzieła ku czci sportowcom. Takie rzeźby, jak np. Dyskobol Myrona czy Oszczepnik Polikleta, powstawały dzięki obserwacjom pochodzącym ze stadionu olimpijskiego. Ich twórcy z wielką precyzją odwzorowali proporcje ludzkiego ciała, będące przykładem dla wielu późniejszych artystów⁶.

Istotne miejsce w starożytnej sztuce zajmowało malarstwo. Wielu znakomych malarzy, jak Apelles, Polignot, Nikiasz, zasłynęło jako zwycięzcy na olimpijskich konkursach sztuki. Dość popularne w starożytności było również malarstwo zdobnicze, którym dekorowano amfory, wazy i dzbany. Na ściankach użytku artyści malowali sceny ukazujące przebieg i bogactwo igrzysk starogreckich. Wiele z tych naczyni zachowało się do dzisiaj⁷.

Również starogrecka literatura rozślawiła imię zwycięzców olimpijskich. Wielu poetów i mówców, występujących w konkursach sztuki, pisało ody na cześć igrzysk i wielkich sportowców. Najślawniejszymi twórcami tego gatunku byli Pindar z Teb i Bakchylides z Keos⁸.

Cała ówczesna sztuka przesiąknięta jest fascynacją igrzysk olimpijskich.

W okresie nowożytnych igrzysk olimpijskich związek sportu ze sztuką odrodził się, mimo wcześniejszych prób, dopiero z inicjatywy Pierre'a de Coubertina. Konkursy sztuki do programu nowożytnych igrzysk wprowadzone zostały w roku 1912. Miejscem spotkania miały być stadiony sportowe, na nich bowiem najlepiej prezentuje się piękno sportu. To dzięki staraniom barona w programie igrzysk olimpijskich znalazły się artystyczne konkursy, które sprzyjały rozwojowi sztuki sportowej⁹.

Na tak wielkich imprezach, jak igrzyska olimpijskie, prezentuje się również architektura sportowa, która pełni rolę widzialnego nośnika wartości olimpijskich. Pierwsze igrzyska toczyły się na marginesie wielkich miast i innych wydarzeń. Oczywiście wznoszono obiekty sportowe, ale ich wpływ na planowanie

⁴ J. Lipiec, *Między Olimpią a Colosseum (w poszukiwaniu ideału wszechstronności)*, „Sport Wyczynowy” 1994, nr 7–8, s. 16.

⁵ B. Biliński, *Olimpizm Pierre'a de Coubertina i antyk*, „Almanach” III 1989/1990, PKOI, Polska Akademia Olimpijska.

⁶ W. Lipoński, *Humanistyczna encyklopedia sportu*, Warszawa 1987, s. 188–192.

⁷ Tamże, s. 284–289.

⁸ A. Kaźmierczak, *Zarys pedagogiki sportu*, wyd. II rozszerzone, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2022, s. 174–175.

⁹ P. Coubertin, *Sztuka i sport*, „Almanach” II 1987/1988, PKOI, Polska Akademia Olimpijska.

miasta był znikomy. Dopiero rozwiązania z 1936 r. z Berlina stanowiły krok naprzód. Wioskę olimpijską i obiekty połączono z lotniskiem i centrum miasta specjalnym systemem komunikacji. Architektura igrzysk w Rzymie nawiązywała do tradycji Wiecznego Miasta. Japończycy kontynuowali zasadę stylizowania obiektów olimpijskich na tradycję lokalnej. Ciekawą koncepcję urbanistyczną zaprezentowano na Igrzyskach XX Olimpiady w Monachium. Zasadą rozwiązań była jedność miejsca i krótkie piesze połączenia. Z kolei w Moskwie wybudowano pięć wielkich zespołów olimpijskich w różnych częściach miasta, tworząc w ten sposób centra sportowo-kulturalne dla poszczególnych dzielnic. Igrzyska w Los Angeles były znakomitą okazją do modernizacji istniejących już obiektów, co pozwoliło zmniejszyć nakłady finansowe. Sydney natomiast postawiło na rozwiązania ekologiczne. Park olimpijski zbudowano na rekultywowanym terenie w centrum miasta¹⁰. Współcześnie poszczególne miasta – gospodarze olimpijscy – bazują już na wybudowanych i eksploatowanych obiektach sportowych.

Muzyka jest jednym z elementów twórczości artystycznej trwale towarzyszącym rywalizacji sportowej, chociażby w takich dyscyplinach, jak gimnastyka artystyczna i łyżwiarstwo figurowe. Już w 1896 r. wprowadzono muzykę na stałe do programu uroczystej inauguracji igrzysk. Hymn i fanfary są podstawowymi elementami muzycznego ceremoniału olimpijskiego, rozumiano zatem potrzebę jego stworzenia. Z takimi propozycjami zwracano się do wybitnych kompozytorów, m.in. Waltera Bradleya-Keelera czy Richarda Straussa, ogłaszano też konkursy. Sprawę rozwiązała żona Spiro Samary, która zrzekła się praw do hymnu skomponowanego przez jej męża, na rzecz ruchu olimpijskiego. W ten sposób, w 1958 r. utwór Samary stał się oficjalnym hymnem olimpijskim¹¹. Ważnym, zapomnianym już dziełem, jest oficjalny hymn olimpijski Michała Spisaka, który zaprezentowano po raz pierwszy w 1955 r. podczas II Śródziemnomorskich Igrzysk w Barcelonie, a następnie podczas VII Zimowych Igrzysk Olimpijskich w Cortina d'Ampezzo. Niestety, był to hymn tylko tej jednej olimpiady¹².

Jednak ceremonia otwarcia igrzysk to nie jedyny moment związany z muzyką. W 1912 r. wprowadzono do programu igrzysk konkursy sztuki, a muzyka stała się jedną z dyscyplin olimpijskich. Również imprezy artystyczne organizowane podczas trwania igrzysk wzięły swój początek od muzycznych przedstawień towarzyszących igrzyskom w 1896 r. Jednak prawdziwe święto muzyki to Igrzyska V Olimpiady w Sztokholmie, zwane nawet festiwalem muzycznym. Głównym wydarzeniem artystycznym igrzysk w Paryżu był *Wieczór artystyczny* przygotowany na Polach Elizejskich i wykonana tam IX Symfonia Ludwiga van Beethovena. Rozbudowany program muzyczny towarzyszył igrzyskom w Meksyku, gdzie występowały znane orkiestry symfoniczne, zespoły kameralne, chóry i soliści, oraz

¹⁰ W. Zabłocki, *Architektura sportowa*, [w:] J. Lipiec (red.), *Olimpizm polski*, Wydawnictwo Fall, Kraków–Warszawa 2019, s. 513–526.

¹¹ I. Grys, *Muzyka na igrzyskach olimpijskich*, „Almanach” V 1994, PKOl, Polska Akademia Olimpijska.

¹² I. Grys, *Polska muzyka olimpijska*, [w:] J. Lipiec (red.), *Olimpizm polski...*, s. 539–541.

w Monachium, tak zwane *Olimpijskie lato* z licznymi koncertami gwiazd. Jednak najpiękniejszym akcentem igrzysk monachijskich było prawykonanie *Ekecheirii* Krzysztofa Pendereckiego¹³.

Innym elementem twórczości artystycznej czerpiącym inspirację ze sportu jest literatura. Na przełomie XIX i XX w. uprawiano ją amatorsko, głównie na łamach prasy sportowej. Była to przeważnie poezja o charakterze patriotycznym, publicystycznym, satyrycznym, krótkie opowiadania o tematyce społeczno-sportowej oraz sporadycznie próby dramatyczne. W 1912 r. literatura stała się dyscypliną olimpijską. Pierwszym laureatem został sam Pierre de Coubertin za *Odę do sportu*, w której ukazał odwieczne źródła sportu: zabawę, piękno i sprawiedliwość¹⁴.

Roland Naul opisując cztery główne zadania edukacji olimpijskiej, które są podstawą pedagogiki sportu Pierre'a de Coubertina, podkreślił, iż twórca nowożytnych igrzysk olimpijskich opisał je w aspekcie harmonijnego rozwoju ciała i umysłu. Zatem edukacja olimpijska w tej eurytmicznej harmonii wymaga czterech tematycznych wzajemnie się przenikających obszarów edukacji poprzez sport, tj. fizycznej, moralnej, społecznej i poznawczej¹⁵. W swojej książce *Olympic Education* wskazał on na pięć zasad olimpizmu, które w 1935 r., nawiązując do pięciu głównych zasad olimpizmu jako filozoficznego fundamentu i podstawy w wychowaniu, przedstawił Pierre de Coubertin. Piąta zasada olimpizmu odnosi się do piękna – powiązanie sztuki i poezji jako elementu świętowania igrzysk olimpijskich. Odzwierciedla ona wizję eurytmii jako kolejnej esencjonalnej części harmonijnego rozwoju w edukacji. W historii i literaturze dostrzegał on intelektualną siłę¹⁶.

Pierre de Coubertin opowiadał się za powszechnym uczestnictwem w wychowaniu sportowym z duchem rycerskości, estetyki i literatury¹⁷. Krzysztof Zuchora przybliżył nam tę zasadę w ujęciu Pierre'a de Coubertina opartą na wzorcach antycznej Grecji¹⁸, wskazując jak ważny dla barona był sport jako źródło sztuki.

Pierre de Coubertin w swoim artykule z 1910 r. pt. *Nowoczesna Olimpia* opisuje założenia do nowożytnych igrzysk poprzez 1. Oprawę, 2. Administrację, 3. Program igrzysk, 4. Dopuszczanych sportowców, 5. Widzów, 6. Ceremoniał¹⁹. Podkreślał przy tym, iż antyczna Olimpia była miastem sportu, sztuki i kultu, gdzie sztuka i modlitwa były zawsze, a sport gościł okresowo. Chciał, aby tak było we

¹³ M. Demska-Trębacz, *W kręgu muzyki i sportu*, „Kultura Fizyczna” 1998, nr 9–10.

¹⁴ W. Lipoński, *Olimpizm dla każdego*, AWF, Poznań 2000, s. 144.

¹⁵ R. Naul, *Olympic Education*, Meyer & Meyer, Oxford 2008, s. 26.

¹⁶ Tamże, s. 26–28.

¹⁷ K. Zuchora, *Edukacja olimpijska w szkole. Miara zasług*, „Kultura Fizyczna” 1993, nr 10–11, s. 11.

¹⁸ K. Zuchora, *Edukacja olimpijska w szkole. Pełnia życia*, „Kultura Fizyczna” 1993, nr 5–6, s. 16; J. Dewey, *Sztuka jako doświadczenie*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1975; N. Attfield, *Coubertin's music: Culture, class, and the failure of the Olympic project*, „The French Journal of Media Studies” 2017, nr 6, <https://journals.openedition.org/inmedia/934> (dostęp: 20.07.2018).

¹⁹ P. Coubertin, *Nowoczesna Olimpia*, tłum. A. Sulisz, „Almanach” II 1987/1988, PKOl, Polska Akademia Olimpijska, s. 11–24.

współczesnej Olimpii: „racją jej istnienia będą obchody Igrzysk, a w przerwach między nimi, odbywać się będą lokalne i specjalne zawody o drugorzędnym znaczeniu. Ale sztuka będzie w niej obecna stale, tak zresztą jak religia”²⁰. Program obejmowałby wszystkie możliwe formy ćwiczeń fizycznych. Udało się to zrealizować w Londynie w 1908 r. i od tego momentu stanowi punkt odniesienia do dalszych opracowań: „Olimpia naszych marzeń nie może być pozbawiona sali, w której organizowano by audycje muzyczne lub przedstawienia teatralne. Musi również posiadać galerie wystawowe”²¹.

Ceremoniał związany z nowożytnymi igrzyskami olimpijskimi był dla jego twórcy najważniejszy. Charakteryzować miał się powagą i powinien podkreślać prestiż tego wydarzenia. Pierre de Coubertin apelował o przywrócenie związku między sprawnością fizyczną a sztuką. Podkreślał przy tym łączenie zmagani zawodników i artystów. Doceniał znaczenie: budowli, ogrodów, dekoracji, pochodów, harmonii (w oprawie muzycznej), czyli tych elementów, które do dzisiaj tworzą igrzyska olimpijskie. Wręczenie nagród traktował jako żywy obraz w centrum stadionu²². Niestety, podczas uroczystości dla laureatów konkursu architektonicznego w dniu 16 maja 1911 r. zakończono spektakl sportowy łączący sport i sztukę²³.

Temat sportowy znajdował swe odbicie w twórczości znanych pisarzy i poetów w Polsce. Prozę sportową reprezentują m.in. tacy twórcy, jak: S. Dygat, T. Borowski, W. Zalewski, M. Kuczyński czy popularny wśród dzieci A. Bahdaj, poezję – J. Kochanowski, B. Leśmian, C. K. Norwid, A. Mickiewicz, K. Przerwa-Tetmajer, J. Harasymowicz i inni. Popularne są także książki autobiograficzne napisane przez znanych sportowców. Ich prekursorami w Polsce byli: J. Kusociński, J. Jędrzejowska, S. Marusarz i inni. W ich ślady poszli m.in. W. Zabłocki, W. Rutkiewicz i W. Fibak.

Tematyka sportowa inspirowała także artystów plastyków: malarzy, rzeźbiarzy, fotografików i innych. Malarstwo o tematyce sportowej rozwijało się proporcjonalnie do aktualnego znaczenia sportu. Na wyróżnienie zasługuje tutaj malarstwo o tematyce konnej, a zwłaszcza dotyczącej wyścigów konnych. Często pojawiającymi się tematami na obrazach były także łyżwiarstwo, tenis i wioślarstwo. W latach 1919–1939 temat sportowy pojawiał się coraz częściej na płótnach wybitnych malarzy. Wiązało się to z pewnością z Olimpijskimi Konkursami Sztuki.

Rzeźba sportowa (o tematyce konnej) pojawiła się w Wielkiej Brytanii w drugiej połowie XIX w. i najczęściej stanowiła wyposażenie wnętrz klubów jeździeckich lub mieszkań prywatnych. Wprowadzenie rzeźby, w ramach konkursów sztuki, do programu igrzysk olimpijskich trochę ożywiło niewielkie do tej pory zainteresowanie tą dziedziną twórczości artystycznej²⁴.

²⁰ Tamże, s. 11.

²¹ Tamże, s. 18.

²² P. Coubertin, *Sztuka i sport*, „Almanach” II 1987/1988, PKOl, Polska Akademia Olimpijska, s. 28–32.

²³ Pięć zasad olimpizmu Pierre’a de Coubertina, jak również związek sprawności fizycznej i sztuki, została poruszona przez Jolantę E. Kowalską w książce pt. *Znaczenie edukacyjne projektu „Jestem fair” opartego na idei neoolimpizmu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020.

²⁴ W. Lipoński, *Humanistyczna encyklopedia...*, s. 284–286.

Plakat odzwierciedla i komentuje ludzkie życie. Bardzo szybko pojawił się też w sporcie i rozwijał się na podstawie dwóch typów zamówień: organizatorów widowiska sportowego oraz producentów sprzętu sportowego, tzw. plakat reklamowy, który swe początki wiąże z historią roweru. Pierwszy rozwinął się na bazie pokazów akrobatów i atletów. Następnie objął kolejne dyscypliny – zawody konne, strzeleckie, lekką atletykę, wioślarstwo i piłkę nożną. Ważnym momentem w rozwoju plakatu było wskrzeszenie igrzysk olimpijskich. To właśnie plakat miał pozyskiwać zwolenników idei olimpijskiej. Od Igrzysk II Olimpiady plakat towarzyszy każdemu igrzyskom. Nawet mistrzostwa w obozie jenieckim w Langwasser miały swój plakat o wymiarach 19 × 29 cm wykonany przez jednego z jeńców. Częstymi motywami afiszu olimpijskiego są widoki stadionów, herby miast-organizatorów, symbole ruchu olimpijskiego (flaga z pięcioma kołami, znicz) oraz od lat 70. XX w. maskotki igrzysk²⁵. Nowym elementem pojawiającym się na plakatach jest ekologia. W stulecie nowożytnych igrzysk ukazał się zaś afisz edukacyjny skierowany do dzieci i młodzieży, przekazujący podstawowe informacje o międzynarodowym ruchu olimpijskim²⁶.

Sport ma znaczny udział w rozwoju fotografii, ponieważ „przyspieszył” ulepszenie aparatu i kliszy. Sytuacje sportowe wykluczały możliwość pozowania i zaczęła wykształcać się technika fotografowania „na gorąco”. Prekursorami fotografii sportowej byli członkowie stowarzyszeń kolarskich. Uznawali oni fotografię za element turystyki i krajoznawstwa. Kolejnym etapem był podział na fotografię studyjno-estetyczną i informacyjno-sprawozdawczą. Pierwsza pokazywała piękno sportów uprawianych na tle przyrody oraz piękno ludzkiego ciała w ruchu. Celem drugiej było dokumentowanie wyczynu sportowców. Na rozwój obu typów fotografii zasadniczy wpływ miała prasa. Dużym krokiem naprzód są nowoczesne techniki umożliwiające przesyłanie obrazu na odległość, dzięki czemu fotografia prasowa jest ciągle aktualna. Rozwój sportowej fotografii artystycznej był możliwy po częściowym zastąpieniu funkcji sprawozdawczych fotografii przez telewizję²⁷.

Niewiele osób dzisiaj wie, że sztuka filmowa jest „rówieśniczką” nowożytnych igrzysk olimpijskich. Pierwszym sportowym filmem braci Lumière był *Wyścig cyklistów*. Rozwijający się film szybko zdobywał coraz większą rangę, także w świecie sportowym. Sport był dla filmu wdzięcznym tematem, ponieważ zawody sportowe stanowiły niemalże gotowe scenariusze filmowe. Dość szybko wprowadzono film do dużych imprez sportowych w celu ich udokumentowania. Pierwszy pełnometrażowy film olimpijski nakręcono podczas igrzysk w 1912 r. Zresztą filmowy zapis igrzysk stał się później obowiązkiem każdego komitetu organizacyjnego igrzysk, zapisanym w Karcie Olimpijskiej. Dziesięciominutowy film nakręcony podczas meczu bokserskiego w 1926 r. był przyczyną wyodrębnienia się reportażu sportowego jako samodzielnego gatunku filmowego. W 1932 r. w Los Angeles, ze

²⁵ M. Rotkiewicz, *Symbole i maskotki olimpijskie*, Polski Komitet Olimpijski, Warszawa 2012.

²⁶ I. Grys, *Z historii plakatu olimpijskiego*, „Sport Wyczynowy” 1996, nr 5–6.

²⁷ I. Grys, *Krótkometrażowy film sportowy. Zarys historii*, „Studia i Materiały” 1989, t. 5.

względu na bezpośrednią bliskość Hollywood, gwiazdy szklanego ekranu były atrakcją i żywą reklamą igrzysk²⁸.

Pierwsze filmy fabularne o tematyce sportowej pojawiły się w latach 20. XX w. w USA, lecz cechowały się niskim poziomem artystycznym. W latach 30. zaś pojawiły się filmy demaskujące kulisy sportu zawodowego, a w latach 60. XX w. zaczęto wykorzystywać sport do pokazywania kryzysu społecznego. Klasycznym przykładem jest tu film *Samotność długodystansowca*. Można powiedzieć, że rozwój filmów fabularnych rozpoczął nowy rozdział w życiu wielu wybitnych sportowców, zaczęto ich bowiem angażować jako aktorów, np. pływaczki – Eleanor G. Holm, Esther J. Williams i Annette Kellerman.

Zagrożenia i nadzieja sportu jako źródła sztuki

Obecnie zarówno sport, jak i sztuka zagrożone są tzw. kulturą masową, spowodowaną m.in. komercjalizacją i ogromną rolą mass mediów. I choć dzięki mass mediom współczesna sztuka, na bazie wydarzeń sportowych, dociera do szerokiego kręgu odbiorców, to jednocześnie stały się one dyktatorem widowiska sportowego, narzucając czas trwania niektórych konkurencji sportowych lub zmieniając wiele przepisów w poszczególnych dyscyplinach. Coraz częściej też sportowcy są wykorzystywani do celów komunikacyjnych. Wielu bohaterów aren sportowych oglądamy dziś nie tylko w zmaganiach sportowych, lecz także aktorskich. Chociaż coraz rzadziej jako aktorów filmów fabularnych, sensacyjnych, komedii czy innych gatunków²⁹, a raczej jako aktorów krótkich reklamówek, już nie tylko telewizyjnych i radiowych, lecz także w formie ogłoszeń prasowych i internetowych. Najczęściej sylwetki znanych sportowców wykorzystywane są przez firmy produkujące sprzęt i ubrania sportowe, tworząc sztukę typu „piękny wzór na pięknym i sławnym ciele sportowca”. Warto wspomnieć, że także muzyczna oprawa igrzysk i każdej innej ogólnoświatowej imprezy sportowej kreuje na stadionach przeboje muzyki rozrywkowej (np. Glorii Estefan, Céline Dion, Björk, Davida Fostera czy bijące rekordy popularności na całym świecie utwory takich artystów, jak Whitney Houston *One Moment in Time* oraz Freddiego Mercury’ego i Montserrat Caballé *Barcelona*).

Środki masowego przekazu, media społecznościowe są dzisiaj podstawową drogą przekazywania wszelkich informacji i odgrywają istotną rolę w uspołecznianiu, propagowaniu sztuki i sportu jako dwóch wzajemnie inspirujących się dziedzin aktywności ludzkiej. W związku z tym stały się potrzebą kultywowania odpowiednich norm i wartości. I tym m.in. zajmują się instytucje wspierające związki sportu ze sztuką, tj. Międzynarodowa Akademia Olimpijska w Olimpii, Narodowe Akademie Olimpijskie, muzea i centra naukowe.

Nie możemy także zapomnieć, że zarówno sport z określonym systemem wartości, jak i sztuka uwrażliwiająca na piękno składają się na pełny wymiar

²⁸ J. Mosz, *Sport w filmie i telewizji*, [w:] J. Lipiec (red.), *Olimpizm polski...*

²⁹ Tamże, s. 543–554.

człowieka, kształtując go wszechstronnie, a wręcz pozwalając mu przeżyć w trudnych warunkach. Świadczyć o tym może np. pogram konspiracyjnych igrzysk jenieckich w Woldenbergu, w którym odbył się „Olimpijski konkurs literacki”. Zwyciężył wówczas Jan Knothe z wierszem pt. *Modlitwa olimpijska*. Było to niewątpliwie bardzo ważne wydarzenie. Symbolika olimpijska dawała wówczas nadzieję i pomagała przetrwać. Znanе są też inne „przykłady” literackie łączące sport i wojnę, np. wiersze upamiętniające Janusza Kusocińskiego czy Bronisława Czecha³⁰.

Realizując założenia piątej zasady olimpizmu Pierre’a de Coubertina – tzw. eurytmii, które mogą być jednocześnie źródłem wartości estetycznych i uwalniających człowieka jako osoby, a tym samym elementem wszechstronnego kształcenia, rozumianego za Wincentym Okoniem jako „ogół świadomych oddziaływań na wychowanka i jego działań własnych, w których wartości estetyczne i artystyczne wykorzystuje się do pogłębiania życia uczuciowego, rozwoju aktywności twórczej i samoekspresji wychowanka oraz umożliwienie mu kontaktu z różnymi dziedzinami sztuki”³¹. I choćby przypomnienie poezji Wierzyńskiego wydaje się – jak wskazują Bittner i Bryk – tą drogą, która może przekonać o tym, że „odchodząc od olimpijskich konkursów sztuki, utraciliśmy na pewien czas coś bardzo cennego”³². I – jak podkreśla Anna Hryniewiecka – najpilniejszym zadaniem, „jakie obecnie stawia się przed różnymi dziedzinami kultury, jest przekształcanie świata przez wyzwolenie w każdym człowieku tego, co indywidualne, autentyczne, niewymanipulowane”³³. Czy może się to udać, kiedy poprzez sport i sztukę zainspirujemy artystów różnych dziedzin do uwalniania na piękno otaczającego świata (literatury, muzyki, architektury, malarstwa itd.) wszechstronnie kształtowanej osoby. Jak pokazują różne trudne wydarzenia w historii – tak.

Piśmiennictwo

Attfeld N., *Coubertin's music: Culture, class, and the failure of the Olympic project*, „The French Journal of Media Studies” 2017, nr 6, <https://journals.openedition.org/inmedia/934> (dostęp: 20.07.2018).

Bittner I., Bryk A., *O sporcie i kulturze fizycznej poezji i medycynie czyli o etosie ciała ludzkiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2003.

Coubertin P., *Nowoczesna Olimpia*, tłum. A. Sulisz, „Almanach” II 1987/1988, PKOl, Polska Akademia Olimpijska.

Coubertin P., *Sztuka i sport*, „Almanach” II 1987/1988, PKOl, Polska Akademia Olimpijska.

Demska-Trębacz M., *W kręgu muzyki i sportu*, „Kultura Fizyczna” 1998, nr 9–10.

Filaretos N., *Igrzyska olimpijskie – idealizm i rzeczywistość*, „Kultura Fizyczna” 1998, nr 7–8.

Foszczyńska B., *Polskie książki o tematyce olimpijskiej*, [w:] J. Lipiec (red.), *Olimpizm polski*, Wydawnictwo Fall, Kraków–Warszawa 2019.

Grys I., *Krótkometrażowy film sportowy. Zarys historii*, „Studia i Materiały” 1989, t. 5.

Grys I., *Muzyka na igrzyskach olimpijskich*, „Almanach” V 1994, PKOl, Polska Akademia Olimpijska.

³⁰ B. Foszczyńska, *Polskie książki o tematyce olimpijskiej*, [w:] J. Lipiec (red.), *Olimpizm polski...*, s. 463–492.

³¹ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2004, s. 464.

³² I. Bittner, A. Bryk, *O sporcie i kulturze fizycznej poezji...*, s. 130.

³³ A. Hryniewiecka, *Znaczenie sportu i sztuki...*, s. 62.

- Grys I., *Polska muzyka olimpijska*, [w:] J. Lipiec (red.), *Olimpizm polski*, Wydawnictwo Fall, Kraków–Warszawa 2019.
- Grys I., *Z historii plakatu olimpijskiego*, „Sport Wyczynowy” 1996, nr 5–6.
- Hryniewiecka A., *Sport i sztuka*, „Wychowanie Fizyczne i Sport” 1991, nr 3.
- Kaźmierczak A., *Zarys pedagogiki sportu*, wyd. II rozszerzone, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2022.
- Kowalska J. E., *Znaczenie edukacyjne projektu „Jestem fair” opartego na idei neoolimpizmu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020.
- Lipiec J., *Między Olimpią a Colosseum (w poszukiwaniu ideału wszechstronności)*, „Sport Wyczynowy” 1994, nr 7–8.
- Lipoński W., *Humanistyczna encyklopedia sportu*, Sport i Turystyka, Warszawa 1987.
- Lipoński W., *Olimpizm dla każdego*, AWF, Poznań 2000.
- Mikocka B., *Olimpizm na pocztówkach ze zbiorów Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie*, Warszawa 2019.
- Mosz J., *Sport w filmie i telewizji*, [w:] J. Lipiec (red.), *Olimpizm polski*, Wydawnictwo Fall, Kraków–Warszawa 2019.
- Naul R., *Olympic Education*, 2 ed., Meyer & Meyer, Oxford 2008.
- Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2004.
- Porada Z., *Tematyka olimpijska w sztukach plastycznych*, [w:] J. Lipiec (red.), *Olimpizm polski*, Wydawnictwo Fall, Kraków–Warszawa 2019.
- Rotkiewicz M., *Symbole i maskotki olimpijskie*, Polski Komitet Olimpijski, Warszawa 2012.
- Wroczyński R., *Pierre de Coubertina poglądy na szkołę i rolę sztuki w wychowaniu*, „Almanach” I 1986/1987, PKOl, Polska Akademia Olimpijska.
- Zabłocki W., *Architektura sportowa*, [w:] J. Lipiec (red.), *Olimpizm Polski*, Wydawnictwo Fall, Kraków–Warszawa 2019.
- Zuchora K., *Edukacja olimpijska w szkole. Miara zasług*, „Kultura Fizyczna” 1993, nr 10–11.
- Zuchora K., *Edukacja olimpijska w szkole. Pełnia życia*, „Kultura Fizyczna” 1993, nr 5–6.
- Zuchora K., *Edukacja olimpijska w szkole. Wobec piękna*, „Kultura Fizyczna” 1993, nr 11–12.